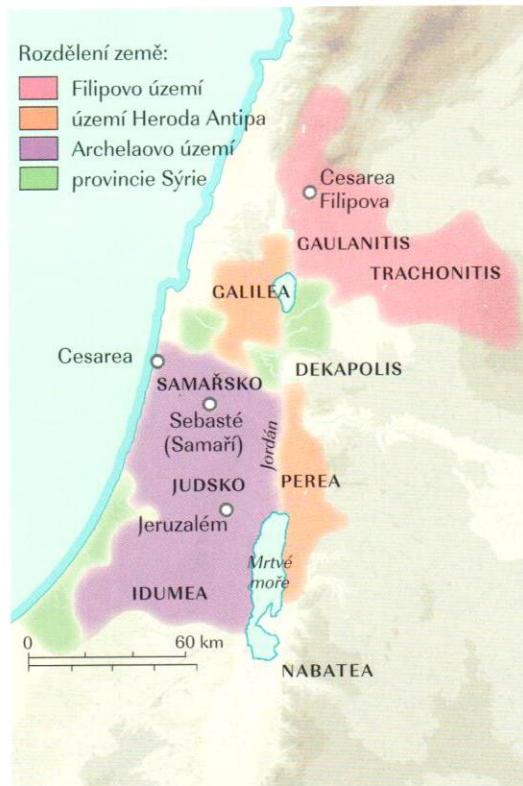

Vláda Herodových synů

4 PŘ. KR. AŽ 6 PO KR.

Herodes zemřel roku 4 př. Kr. Po jeho smrti se království rozdělilo mezi jeho tři syny: Antipa, Archelaa a Filipa, kteří vládli jako králové podřízení Římu. Archelaos vládl Judsku, Idumeji a Samařsku, Antipas Galileji a Pereji a Filip vládl „tetrarchii“, která se rozkládala v oblastech severovýchodně od Galileje. Čtvrtou část království, tzv. Dekapolis, tvořil svaz deseti řeckořímských městských států.

Toto rozdělení platilo až do roku 6 po Kr., kdy Římanům došla trpělivost s Archelaem a jeho krutým a bezohledným chováním. Do Říma se vypravili zástupci židovské a samařské aristokracie, aby císaře Augusta varovali, že pokud se něco nezmění, dojde v Judsku k velkému povstání. Augustus sesadil Archelaa z trůnu a poslal jej do vyhnanství do Vienne v Galii. Idumea, Judsko a Samařsko se staly římskou provincií Judsko (Judea), které vládl římský prokurátor. Ten sídlil v Cesareji a správou provincie, a především Jeruzaléma, pověřoval velekněze, který byl jmenován Římany a vybírána z omezeného okruhu šlechtických rodin.

ROZDĚLENÍ JUDSKA PO HERODOVI

Panovníci v Judsku

(židovští vládci jsou psáni tučně)

Archelaos (4 př. Kr. – 6 po Kr.)
Coponius (6–9 po Kr.)
Marcus Ambibulus (9–12 po Kr.)
Annus Rufus (12–15 po Kr.)
Valerius Gratus (15–26 po Kr.)

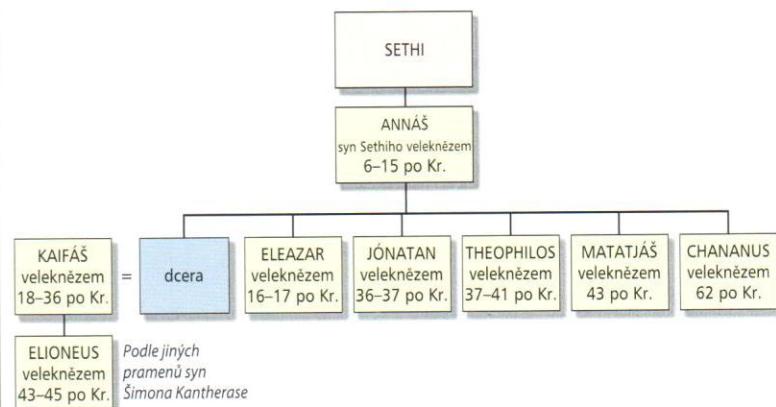
Pilát Pontský (26–36 po Kr.)

Marcellus (36–37 po Kr.)
Marullus (37–41 po Kr.)
Herodes Agrippa I. (41–44 po Kr.)
Cuspius Fadus (44–46 po Kr.)
Tiberius Julius Alexander (46–48 po Kr.)
Ventidius Cumanus (48–52 po Kr.)
Antonius Felix (52–60 po Kr.)
Porcius Festus (60–62 po Kr.)
Lucceius Albinus (62–64 po Kr.)
Gessius Florus (64–66 po Kr.)

První židovské povstání (66–70 po Kr.)

Annášova rodina

V době Ježíšova působení byl veleknězem Josef Kaifáš. Byl zetěm Chanana, kterého Nový zákon nazývá Annášem a jehož rodinu židovské prameny nazývají rodinou Channánovou. Annáš založil dynastiю velekněží. Na tomto postu jej následovalo pět jeho synů a jeden zetě.

ŘÍMSKÉ SILNICE

Římští vojáci nejen válčili, nybrž také stavěli. Kamkoliv přišli, stavěli silnice, mosty a akvadukty. Pomáhalo jim to lépe vytěžit místní hospodářství, zvýšit daně a výnosy poslat zpět do Říma.

Ježíšovo narození a dětství

ASI 6 PŘ. KR. AŽ 4 PO KR.

Ježíšovo narození a první léta života se odehrávala na pozadí politických a sociálních nepokojů. Poslední léta vlády Heroda Velikého byla poznamenána jeho zhoršujícím se stihomamem, podezíráním a terorem. Historik Josephus Flavius, který žil v 1. století po Kr., uvádí: „Ztratil naději na uzdravení, neb mu bylo kolem sedmdesáti let, a kvůli tomu byl stále nelítostnější a při všech příležitostech dával průchod svému hněvu“ (*Židovské starožitnosti* 17.148).

V důsledku zpráv o Herodově nemoci vypukla v Jeruzalémě vzpoura. Dva náboženští vůdci vyzvali své žáky, aby zničili symbol Římské říše – orlici, kterou dal Herodes umístit nad chrámovou bránu. Pachatelé tohoto činu však byli dopadeni, Herodes dal všechny účastníky vzpoury popravit a dva vůdcové povstání byli upáleni zaživa.

Na pozadí těchto historických událostí můžeme lépe porozumět příběhu o vyvraždění nemluvnátek v Betléme (Mt 2,16–18) a proč museli Josef s Marií ze země uprchnout. Herodes umíral, do poslední chvíle se však odmítl vzdát své moci.

Herodes zemřel asi roku 4 př. Kr. Jeho tělo bylo odvezeno do Jericha, kde byl v pevnosti Herodeion pohřben (viz str. 81).

Po Herodově smrti se mohl Josef s rodinou vrátit do Judska. Když však zjistili, že se vlády v Judsku chopil Archelaos, který byl ještě krutější než jeho otec, namířili si to rovnou do Galileje, kde vládl Antipas. Zde také Ježíš vyrostl.

JEŽÍŠOVU NAROZENÍ A DĚTSTVÍ

1. Maria a Josef putují do Betléma, kde se narodí Ježíš (Mt 2,1).
2. Osm dnů po narození je Ježíš zasvěcen Hospodinu v chrámu.
3. Ve strachu z Herodovy msty prchá rodina do Egypta.
4. Zůstávají v Egyptě až do Herodovy smrti.
5. Vracejí se do Judska. Když se však dozví, že králem se stal Archelaos, odcházejí do bezpečnější Galileje.
6. Usazují se v Nazaretu.

VZDÁLENOSTI

Nazaret – Jeruzalém
Jeruzalém – Betlém
Betlém – Egyptský potok

Galilea

Galilea, kde Ježíš vyrostal, měla v té době za sebou vlnu nepokojů. Když Herodes roku 4 př. Kr. zemřel, vypukla v oblasti řada povstání. Skupina vzbouřenců se vzloupala do zbrojnice v Seforis, hlavním městě Galileje, a zmocnila se zbraní. Římané odpověděli velmi tvrdě. Římský generál Quintilius Varus přitáhl do oblasti se svým vojskem, „dobyl město Seforis, vypálil je a z jeho obyvatel učinil otroky“ (Josephus Flavius, *Válka židovská* 2,68). Tisíce Galilejců byly zajaty a prodány do otroctví. Takto utržené peníze šly na další potlačení vzpoury. Varus své vítězství korunoval tím, že dal 2000 povstalců ukřižovat.

Když Ježíš vyrostal v Nazaretě, malém sídlišti o 400 obyvatelích, byly vzpomínky na toto povstání stále živé. Paradoxně právě kvůli tomuto povstání byl Nazaret pro Josefa velmi příhodným místem. Seforis byl vypálen a Herodův syn Antipas tak zdědil království bez hlavního města. Pustil se proto do stavby nového města zamýšleného pro 25 000 obyvatel. Chtěl se přitom vyrovnat městům, která založil jeho otec. Seforis byl od Nazareta vzdálen jen 5 km směrem na sever.

Pro Josefa z Nazaretu by tak bylo snadné zde najít práci. Stavba herodiánského města většinou trvala deset až dvanáct let. Josef a jeho synové si v Nazaretu mohli otevřít dílnu a také pracovat na stavebních v Seforis.

Nazaret a jeho okolí v Bibli

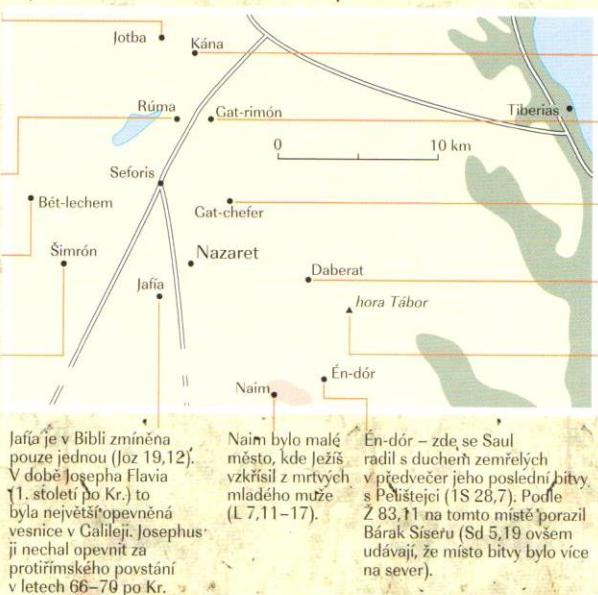
O Nazaretu není ve Starém zákoně žádná zmínka a často je popisován jako vcelku nevýznamné místo. To je možná pravda, podíváme-li se však na oblast kolem Nazareta, vidíme, že Ježíš vyrostl v kraji, který sehrál v biblických dějinách důležitou úlohu.

Jotba byla rodištěm Charúše, jehož dcera Mešulemet si vzala židovského krále Menáše (2Kr 21,19). Mešulemetin vnuk král Jošijáš si vzal Zebúdu z města Rúmy (2Kr 23,36), které se nacházelo jen o několik kilometrů dál.

Rúma byla domovem Zebúdy, matky Jojákima, jednoho z posledních židovských králů (2Kr 23,36).

Bét-lechem (Joz 19,15) – zde je pochřben méně významný soudce Ibsán (Sd 12,8–10).

Šimrón (Joz 11,1) bylo kenaanské královské město, které je zmíněno v egyptských pramenech. V knize Jozue je šimrónský král poražen Izraelem (Joz 11,8).

Kána – na tomto místě Ježíš učinil svůj první zázrak (J 2,1–11). Natanael, jeden z dvanácti proroků, byl z Kány (J 21,2).

Gat-řimón byl jedním z lévijských měst (Joz 21,24).

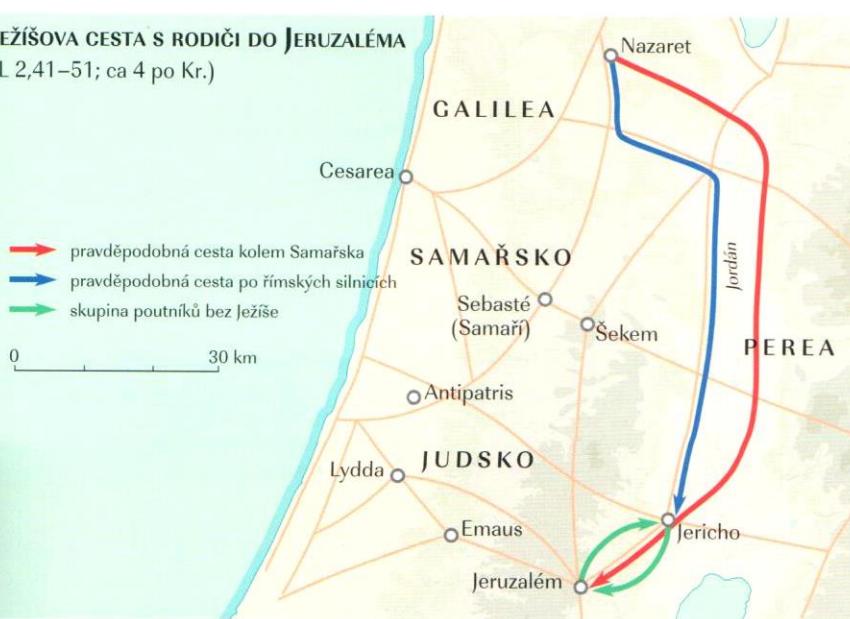
Gat-chefer bylo rodištěm proroka Jonáše (2Kr 14,25). Ježíš několikrát na Jonáše odkazuje. Byl to známý prorok z „jeho“ kraje.

Daberat bylo lévijské město přiřené kmeni Isachar (Joz 21,28). Nacházelo se na hranici kmenového území Zabulón.

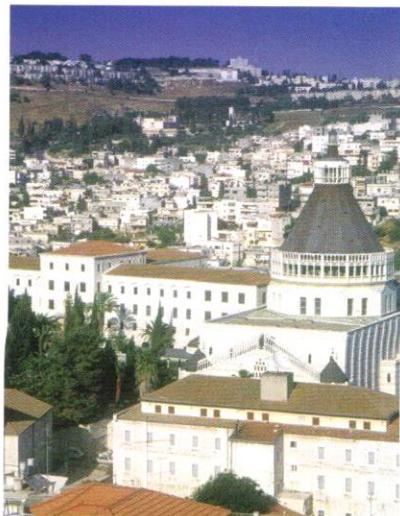
Hora Tábor, se nachází na severovýchodním kraji lízreelského údolí. V raných dobách to bylo pravděpodobné místo bohoslužby (Dt 33,18–19) a později se zde učivali falešní bpzi (Ozeás 5,1). Pod vedením Debory se zde k boji shromáždily kmeny (Sd 4,6; 12,14). V křestanské tradici to bylo místo Ježísova proměnění v Mt 17,1–8. Někde poblíž se nacházelo božiště Tábor (1S 10,3), které Samuel zmíňuje jako jedno ze znamení Šaulova panování.

JEŽÍSOVA CESTA S RODIČI DO JERUZALÉMA

(L 2,41–51; ca 4 po Kr.)

Pohled na Nazaret.
V popředí bazilika Zvěstování.

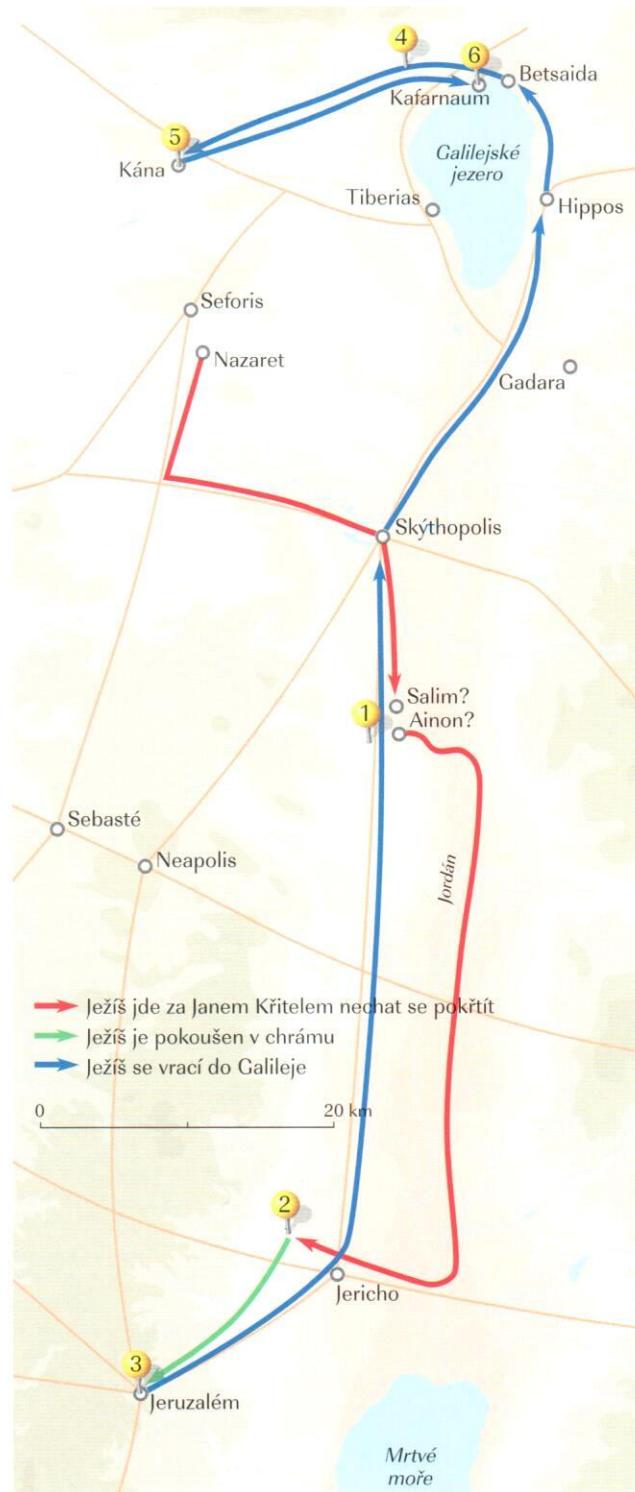
Počátky Ježíšova působení

ASI 30 PO KR.

Ježíš vyhledal svého příbuzného Jana, aby se nechal pokřtít (L 3,21–22). Jan byl kazatel a politický aktivista. Vyzýval lidi k pokání (L 3,1–14), kritizoval galilejského vládce Heroda Antipu pro jeho sňatek s Herodiadou, bývalou ženou vlastního bratra (L 3,18–20), a na znamení odpustění hříchů pokřtil mnoho lidí (L 3,15–17). Po svém křtu strávil Ježíš nějakou dobu na poušti (L 4,1–13) a poté se vrátil do Galileje, aby zde započal své veřejné působení (L 4,14–15).

Činnost Jana Křtitele

Kde přesně Jan Křtitel působil, není známo. Víme, že vystoupil na poušti (Mk 1,4) a že křtil lidí v Jordánu (Mt 3,13; L 3,3). Janovo evangelium sice uvádí, že se Ježíš setkal s Janem Křtitelem „v Betanii, na druhém břehu Jordánu“ (J 1,28), místo takového jména však neznáme a v rané literatuře o něm není žádná zmínka. Je možné, že evangelista Jan odkazuje spíše na oblast než na město nebo vesnici. Snad se jedná o oblast Bašánu nebo Bataneje. To by odpovídalo Janovu popisu, poněvadž po setkání s Janem Křtitelem se Ježíš setkává s Filipem, Ondřejem a Petrem, kteří všichni pocházeli z Betsaidy. Poněvadž se však Betsaida nachází daleko od pouště, není jisté, že k Ježíšovu křtu došlo právě tady. Je tedy lepší držet se popisu v Janově evangeliu, které uvádí, že Jan Křtitel křtil „v Ainon, blízko Salim“ (J 3,23). Následně uvádíme jeden z možných scénářů, jak šly události za sebou:

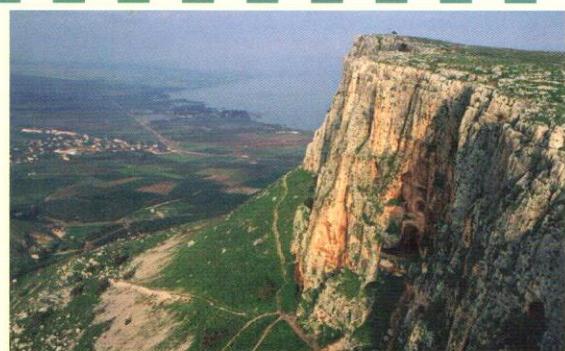
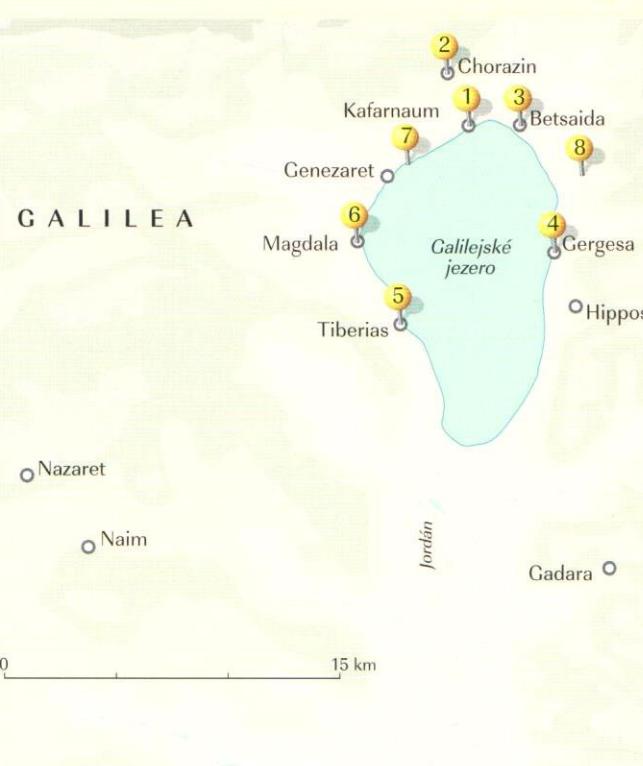

JEŽÍŠŮV KŘEST A POKOUŠENÍ

1. Ježíš odchází z Nazaretu směrem na jih. V Ainonu nebo poblíž Ainonu se nechává pokřtít (L 3,21–22; J 3,23).
2. Po křtu se vydává do pouště, kde stráví čtyřicet dnů (L 4,1–13).
3. Je pokoušen dáblem, který jej přivede do Jeruzaléma (L 4,9–13).
4. Ježíš se vrací do Galileje a v „Betanii“ se setkává s Janem. Povolává si zde své učedníky (J 1,19–51).
5. „Třetího dne“ se Ježíš zúčastní svatby v Káně Galilejské (J 2,1–10).
6. Poté se přemisťuje do Kafarnaum (L 4,12–13; J 11–12).

Ježíš a Galilejské jezero

Ježíš hojně působil v oblasti Galilejského jezera. Zde také učinil mnoho svých zázraků. V Bibli se jezero označuje více názvy: moře Galilejské, Tiberiádské jezero nebo Genzaretské jezero. Na břehu jezera vybudoval Herodes Antipas nové hlavní město Tiberiádu s palácem, divadlem a stadionem. Ježíš kázal mimo tato velká města, ve vesnicích na severním břehu jezera.

Vítr, který vane z hor kolem Galilejského jezera, způsobuje na jezeře náhlé bouře. Horský masiv Arbel se nachází na západní straně jezera.

JEŽÍSOVA ČINNOST U GALILEJSKÉHO JEZERA NA MAPĚ

1. Ježíš žije v Kafarnaum, pravděpodobně v domě Šimona Petra (L 4,38–39). Zde učí, uzdravuje a vyhání démony (4,31–44). Město však Ježíše vždy nepodporovalo (Mt 11,23).
2. Ježíš kárá město Chorazin za nedostatek víry (Mt 11,21).
3. Filip, Ondřej a Petr byli všichni z Betsaidy (J 1,44). I toto město je káráno pro svou nevěru (Mt 11,21).
4. Ježíš zažene zlé duchy do gadarenšských vepřů, kteří se pak utopí (Mt 8,28–34). Pravděpodobně se to stalo v Gergese.
5. Herodes Antipas neboli „liška“ (L 13,32) sídlil ve městě Tiberias.
6. Marie Magdaléna zřejmě pocházela z Magdaly na západním břehu Galilejského jezera.
7. Tradičním místem tzv. kázání na hoře a jiných Ježíšových kázání je severozápadní břeh jezera.
8. Jedno z možných míst, kde došlo k nasycení zástupů a rozmnožení chlebů a ryb, bylo na východní straně jezera (J 6,1–15).

Datování Ježíšovy činnosti

Všechna evangelia se shodují na tom, že Ježíš byl ukřižován v pátek, den před velikonocemi, které toho roku připadaly na sobotu. Na základě této informace připadají v úvahu dvě časová rozmezí, kdy Ježíš působil. Velikonoce připadaly na sobotu roku 30 po Kr. a 33 po Kr. Dvěma hlavními kandidáty na období Ježíšovy činnosti jsou tak rozmezí let 28–30 po Kr. a 30–33 po Kr.

Podle evangelisty Lukáše začal Jan Křtitel veřejně působit „v patnáctém

roce vlády císaře Tiberia“ (L 3,1). Počátek Tiberiovy vlády lze počítat od srpna 14 po Kr., kdy se ujal vlády, nebo od 1. ledna 15 po Kr. Nejdříve by tak patnáctý rok Tiberiovy vlády začal 19. srpna 28 po Kr. a nejpozději by skončil 31. prosince 29 po Kr.

Pokud Ježíš započal své veřejné působení krátce poté, co začal kázat Jan Křtitel, začal by nejdříve v r. 28 po Kr. a nejpozději v r. 30 po Kr.

Ježíš se narodil za vlády krále Heroda. Ten zemřel 4 roky před tradičním začátkem křesťanského letopočtu. Pokud by svou činnost

započal r. 28 po Kr., bylo by mu 31 let. Pokud by činnost začal v r. 30 po Kr., bylo by mu 34. Obojí možnost odpovídá Lukášovu tvrzení, že mu bylo asi třetílet, když začínal své dílo (L 3,23).

Pozdější datování lépe odpovídá Janovu popisu svátků (viz str. 89) a panujícím politickým poměrům v době Ježíšova ukřižování. Před rokem 33 po Kr. Pilát neměl mnoho důvodů, proč by se měl snažit dobré využít se židovskými vůdcí. Z těchto důvodů budeme v této knize používat pozdější datování.

Ježíšovy cesty

31 AŽ 32 PO KR.

Poté, co nějakou dobu učil a činil zázraky v Galileji, se Ježíš vydal dál. Podle příběhů v Markovi a Matoušovi navštívil Ježíš Týr a Sidón. Taková informace sice v Lukášovi chybí, udává se však, že z těchto míst přicházeli lidé, aby Ježíši naslouchali (L 6,17–19), což možná svědčí o tom, že Ježíš tato místa navštívil. Týr a Sidón ležely mimo Judsko, v římské provincii Sýrie. Z Markova evangelia je nám známo, že Ježíš navštívil také Cesareu Filipovu, které vládl Herodes Filip, a Dekapolis (Mk 7,31). Možná, že je navštívil v rámci jedné cesty.

VZDÁLENOSTI

Kafarnaum – Týr	56 km
Týr – Sidón	35 km
Sidón – Cesarea Filipova	45 km
Cesarea Filipova – Betsaida	39 km

Důvody Ježíšovy cesty

Co Ježíše k této cestě z Galileje vedlo? Z části to byla snaha jít symbolicky v Elijašových stopách. Elijáš v Sareptě poblíž Sidónu vzkrčil syna jedné vdovy, který zemřel (1K 17,9–10; L 4,26), což byla událost, na kterou Ježíš odkazoval. Ježíš chtěl také ukázat, že Boží láska překračuje zeměpisné, politické i rasové rozdíly.

Z čistě lidského hlediska chtěl Ježíš pravděpodobně na chvíli zmizet. V Markovi i Janovi k Ježíšově cestě do Sýrie dochází poté, co se dozvídáme, že Herodes Antipas nechal popravit Jana Křtitele a začal se zajímat i o Ježíše (Mt 14,1–14; Mk 6,14–29). Provincie Sýrie, Filipova tetrarchie a Dekapolis byly mimo Herodovu soudní pravomoc. To možná vysvětluje zvláštní poznámku v Markovi, že když Ježíš cestoval do Týru, „nechtěl, aby o tom někdo věděl“ (Mk 7,24).

CESTA DO SÝRIE

Marek udává následující trasu:

„Ježíš se vrátil z území Týru a šel přes Sidón k jezeru Galilejskému území Dekapole.“ (Mk 7,31–32; Mt 15,21–28). Poté sestoupil ke Galilejskému jezeru a na člunu se přeplavil „do končin dalmanutských“ (Mk 8,10; u Matouše se tato oblast nazývá Magadan, Mt 15,39).

Je to podivný popis cesty, protože Sidón je na druhé straně než Dekapolis. Pokud tomu tak bylo, musel jít Ježíš velkou oklikou. Možná během této cesty navštívil Cesareu Filipovu (Mk 8,27–30; Mt 16,13–20).

1. Ježíš překračuje hranici a zastavuje se v Týru. Uzdravuje dceru Syrofeničanky (Mk 7,24–30).
2. Přes Sidón jde do Dekapole.
3. Buď během této cesty, nebo jindy Ježíš navštěvuje Cesareu Filipovu, kde Petr vyznává, že Ježíš je Mesiáš (Mk 8,27–30).
4. Ježíš nasytí zástup o 4000 lidí a pak na lodi zamíří do dalmanutských (magdalských) končin (Mk 8,1–10).

Ježíšovy cesty v Janově evangeliu (30 až 33 po Kr.)

Tzv. synoptická evangelia, Matouš, Marek a Lukáš, popisují sled Ježíšova působení podobně. Ježíš nejprve stráví nějakou dobu v Galileji a poté zamíří na jih do Jeruzaléma.

Sled událostí v Janově evangeliu je odlišný. Ježíš několikrát navštíví Jeruzalém a stráví také určitou dobu v Judsku a Samařsku.

První návštěva Jeruzaléma: jaro 30 po Kr.

- Na počátku své činnosti navštíví Ježíš o velikonocích Jeruzalém (J 2,13–21).
- „Potom Ježíš odešel se svými učedníky do judské země; tam s nimi pobýval a křtil“ (J 3,22).
- Pak jde do Samařska, do města Sycharu poblíž starověkého Šekemu (J 4,1–42).
- Vrací se do Káně Galilejské (J 4,43–54).

Druhá návštěva Jeruzaléma: podzim 31 po Kr. (?)

- Ježíš se o židovských svátcích vydává do Jeruzaléma. Pravděpodobně šlo o svátek stánků, v září nebo říjnu (J 5,1).
- Ježíš tráví velikonoce v Galileji (J 6,4).

Třetí návštěva Jeruzaléma: podzim 32 po Kr.

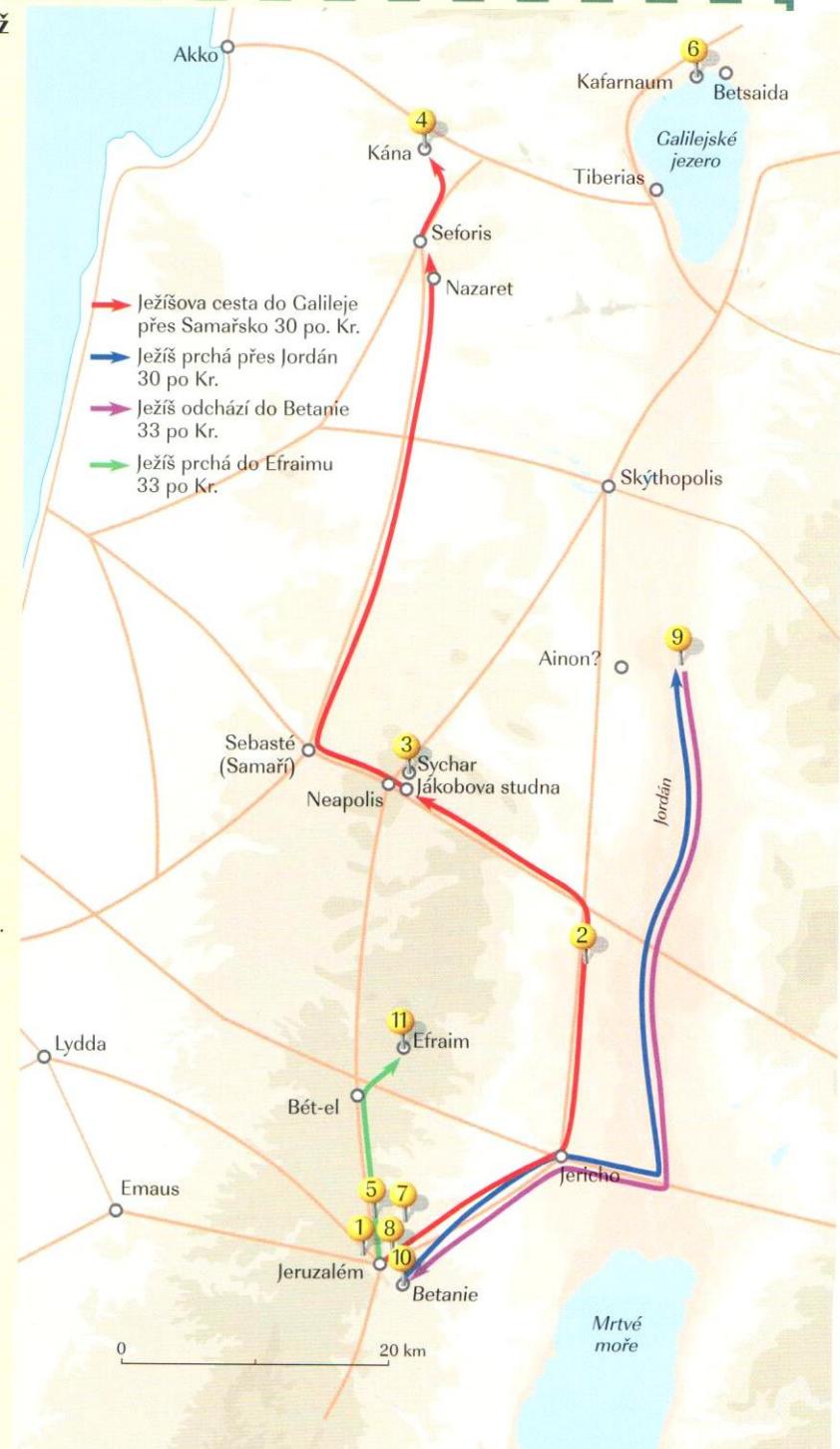
- Ježíš tajně navštíví Jeruzalém o svátku stánků v září/říjnu 32 po Kr. (J 7,1–30). Když jej chtějí v Jeruzalémě kamenovat, odchází (J 8,59).

Čtvrtá návštěva Jeruzaléma: zima 32 po Kr.

- Ježíš se v prosinci 32 po Kr. vrací do Jeruzaléma. Byly právě svátky posvěcení jeruzalémského chrámu.
- Znovu musí uprchnout. Odchází na druhý břeh Jordánu, „na místo, kde dříve křtil Jan“ (J 10,39–40). Pravděpodobně se jedná o Ainon (J 3,23).

Uzdravení Lazara: počátek roku 33 po Kr.

- Ježíš se vrací do Betanie, kde vzkříší mrtvého Lazara (J 11).
- Odchází z Betanie a jde „do kraje blízko pouště, do města jménem Efraim“ (J 11,54).

Jeruzalém v Ježíšově době

33 po Kr.

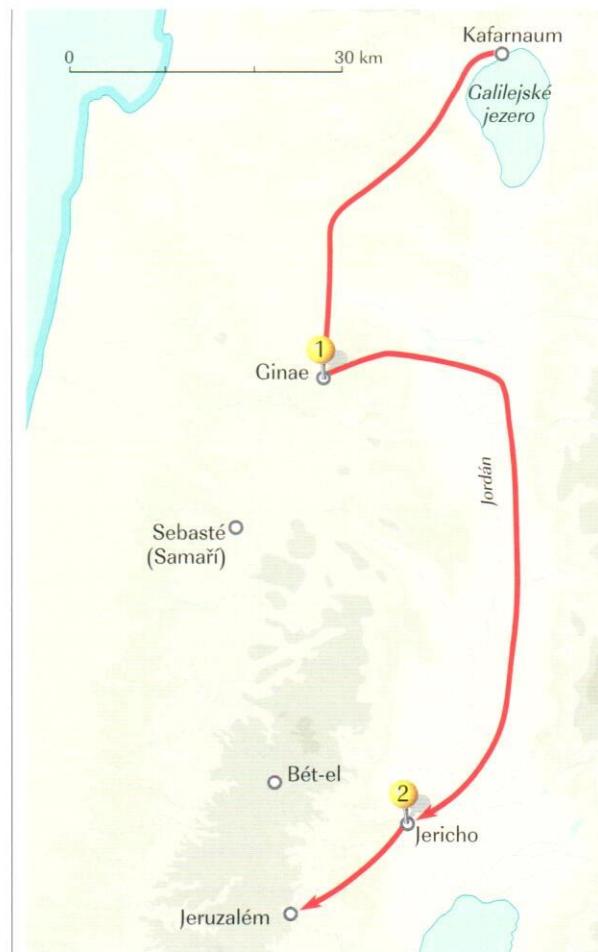
V Ježíšově době byl Jeruzalém jedním z nejslavnějších měst na světě. Zároveň to bylo město velkých rozdílů. Prostor města rozdělovalo několik údolí. Na západě odděloval Olivovou horu od města Kidrónský úval. Na jihu byla dolina Hinómovců, obecní skládka, kam se z Jeruzaléma vyvážely odpadky (proto se brána, která do ní vedla, nazývala Hnojná). Ježíš tuto dolinu používal jako synonyma pro peklo. A od severu k jihu procházelo městem Tyropoiónské neboli Sýrařské údolí.

Bohatí a chudí

Stejně jako ve všech starověkých městech existovaly i v Jeruzalémě mezi vrstvou bohatých a chudých obrovské rozdíly, jako by odrážely velké výškové rozdíly ve městě. Na západní vyvýšenině bylo Horní město, kde žili bohatší obyvatelé města. Našly se zde velké domy z Herodova období, z nichž přinejmenším jeden patřil rodině, ze které se rekrutovali velekněží chrámu. Ve starověkých městech žili bohatí na výše položených místech, poněvadž vzduch zde byl chladnější a čerstvější a nebyl zde zápach splašků, které odtékaly dolů do údolí. Nebylo náhodou, že si Herodes vystavěl svůj nádherný nový palác na nejzápadnějším místě Horního města.

Na jihovýchodě se rozkládalo Dolní město, ne nepodobné dnešním slumům. Ulice byly špinavé a domy namačkané jeden vedle druhého. Zde v uličkách a dvorcích žili obyčejní lidé. V nejnižší části údolí, na cestě vedoucí podél chrámu, byly obchody a stánky se zbožím. Na jiných místech v Dolním městě byly dílny a drobný průmysl.

Horní město spojovalo s Chrámovou horou most přes Tyropoiónské údolí. Z Dolního města vedlo na Chrámovou horu několik schodišť a podzemních chodeb, které ústily nahore na vyvýšené plošině. Na severním konci hory byla pevnost Antonia, kde sídlila jeruzalémská římská vojenská posádka. Přítomnost vojenské moci Říma v městě byla jen symbolická, římský oddíl čítal jen asi 500 vojáků. Římané delegovali vymáhání práva v Jeruzalémě na chrámovou stráž. Ta sestávala z několika tisíc členů. Podle Josepha Flavia padlo během první židovské vzpoury při obraně bývalého velekněze Annáše 8500 chrámových strážců.

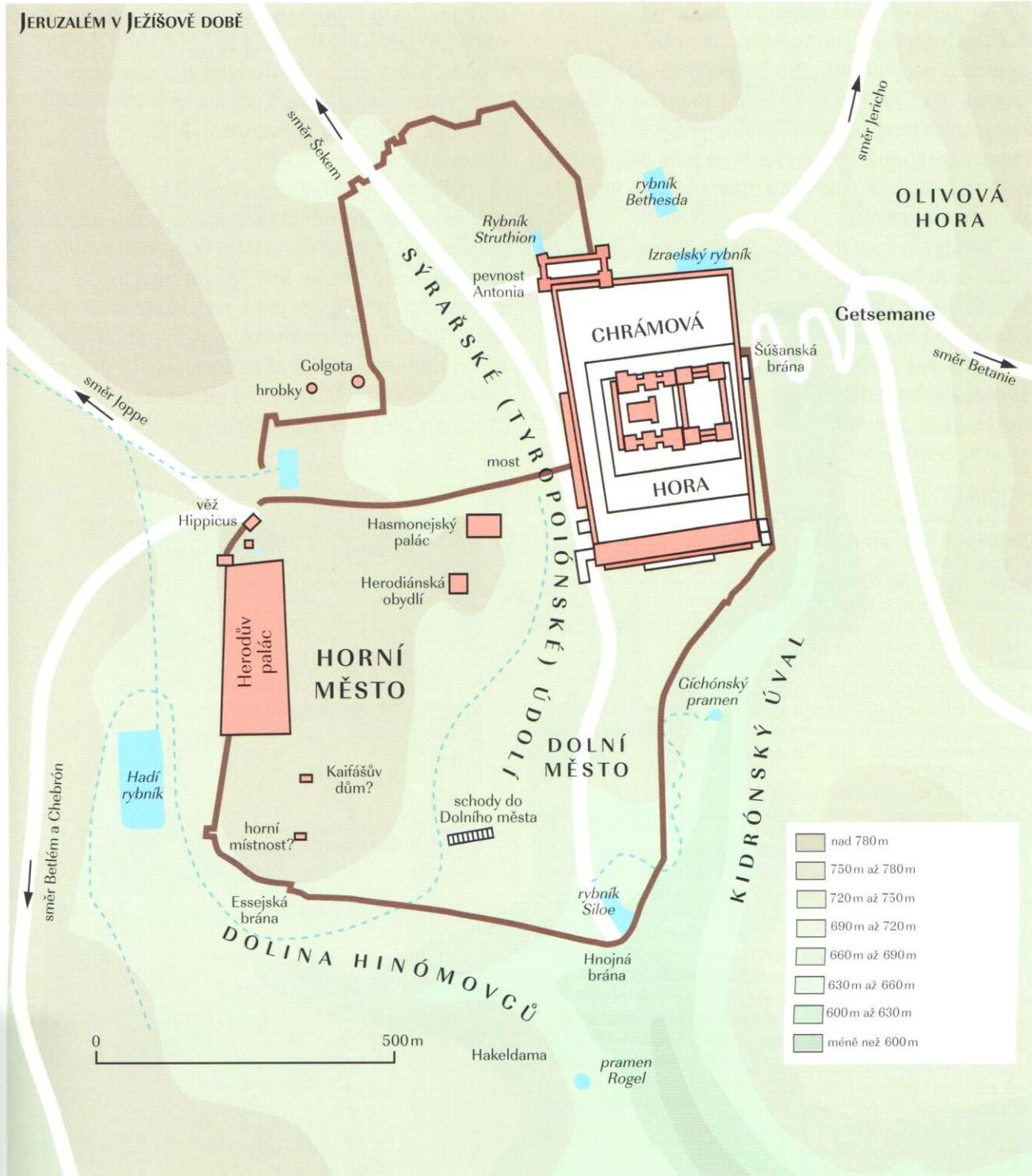

JEŽÍSOVA CESTA DO JERUZALÉMA V PODÁNÍ EVANGELIÍ

Jan uvádí, že Ježíš do Jeruzaléma cestoval přes Samáisko. Většina Židů se však kvůli nepřátelství mezi Židy a Samáry Samásku vyhýbala. Podle Lukáše Ježíš do Samárska sice vstoupil, avšak Samárané v samářské vesnici jej nepřijali. Pravděpodobně se jednalo o Ginaire, první větší vesnici za samářskou hranicí. Ježíšova cesta trvala delší dobu a doprovázel jej na ní velký počet lidí. Ježíš během cesty povolal 72 učedníků a poslal je do světa.

1. Samárané v samářské vesnici Ježíše nepřijmou (L 9,51–56).
2. Ježíš se v Jerichu setkává se Zacheem (L 19,1–10) a uzdravuje Bartimaia (Mk 10,46–52).

JERUZALÉM V JEŽÍŠOVĚ DOBĚ

Druhý chrám

20 PŘ. KR. AŽ 70 PO KR.

Z určitého hlediska Jeruzalém nebyl Zideálním hlavním městem. Neležel na pobřeží a neprotékala jím žádná řeka. Okolní krajina byla vyprahlá a kamenitá a podmínky pro zemědělství zde příliš dobré nebyly. Na Jeruzalémě však byly výjimečné jeho dějiny: bylo to Davidova město a místo, které si Bůh vyvolil, aby zde stál chrám.

Kvůli chrámu do Jeruzaléma proudili Židé z celé řeckořímské říše. Nebyla to jen náboženská instituce, nýbrž také centrum židovského hospodářství. Dnešními pojmy lze tvrdit, že Jeruzalém byl chrámová ekonomika. Chrám a jeho každoroční svátky byly pro město, které nemělo žádné významné výrobní odvětví či nerostné bohatství, hlavním zdrojem

příjmu. První (Šalomounův) chrám byl zničen roku 587 př. Kr. Místo něj byl postaven druhý chrám, který postavili Judejci po návratu z babylónského zajetí. Tuto budovu přestavěl Herodes Veliký na jednu z nejnádhernějších budov starověku.

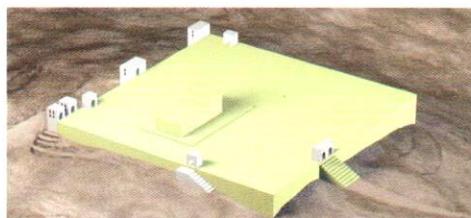
Chrám sloužil jako centrální banka, sídlo místní vlády, shromaždiště a úřadovna místní policie. Byl rovněž největším zaměstnavatelem v Jeruzalémě (v den, kdy byl prohlášen za dokončený, přišlo údajně o práci kolem 18 000 lidí). Byl to rovněž největší veřejný prostor ve velmi lidnatém městě. Zaujímal asi 12 procent městské plochy. Chrám byl jeruzalémskou dominantou i v ekonomickém smyslu.

Přeměna chrámu

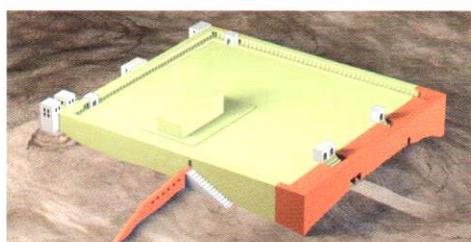
Chrám stál na plošině na hoře Móriji, která se na jižním konci prudce svažovala. Herodes se rozhodl jižní konec kopce dostavět a vytvořit rozsáhlou plošinu. Z obrovských kamenů, z nichž některé vážily přes 100 tun, nechal vybudovat podpůrnou zeď. Tato zeď existuje dodnes (velká část je však pod zemí, poněvadž v porovnání s Ježíšovou dobou je dnešní povrch až o 6 m výše).

Tak velké navýšení chrámové plošiny vyžadovalo vyřešit některé složité konstrukční problémy. Nebylo možné, aby návrší bylo celé vyplněné hlínou, poněvadž takovou váhu by podpůrná zeď neudržela. Místo toho byla v kopci vybudována řada klenutých chodeb. Ty jsou v dnešní době v centru zájmu archeologů. Dalším problémem, který bylo nutno řešit, byl přístup na chrámové prostranství. Z jihu k chrámu vedlo nejprve dlouhé schodiště, na které pak navazovaly tunely, jež ústily na chrámovou plošinu. Ze západu se na plošinu dalo dostat po mostě přes Tyropoiónské údolí nebo po schodech z ulic pod chrámem.

Chrámová hora přebudovaná navrátilci z exilu.

Chrámová hora rozšířená hasmonejskými panovníky.

Chrámová hora přestavěná Herodem (37–4 př. Kr.); budovy obklopující chrám nejsou zobrazeny.

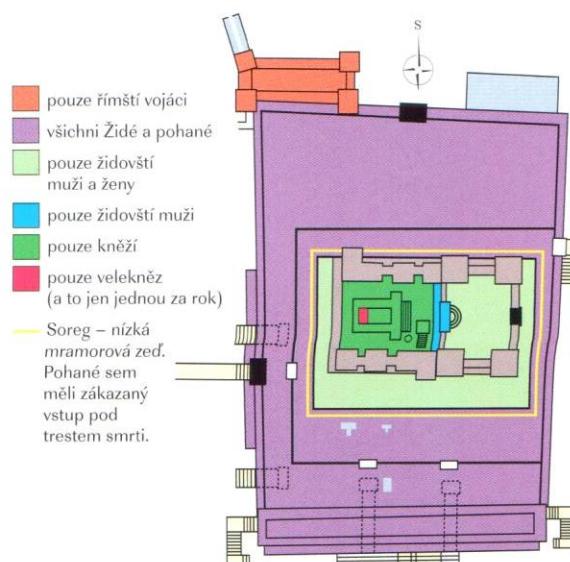
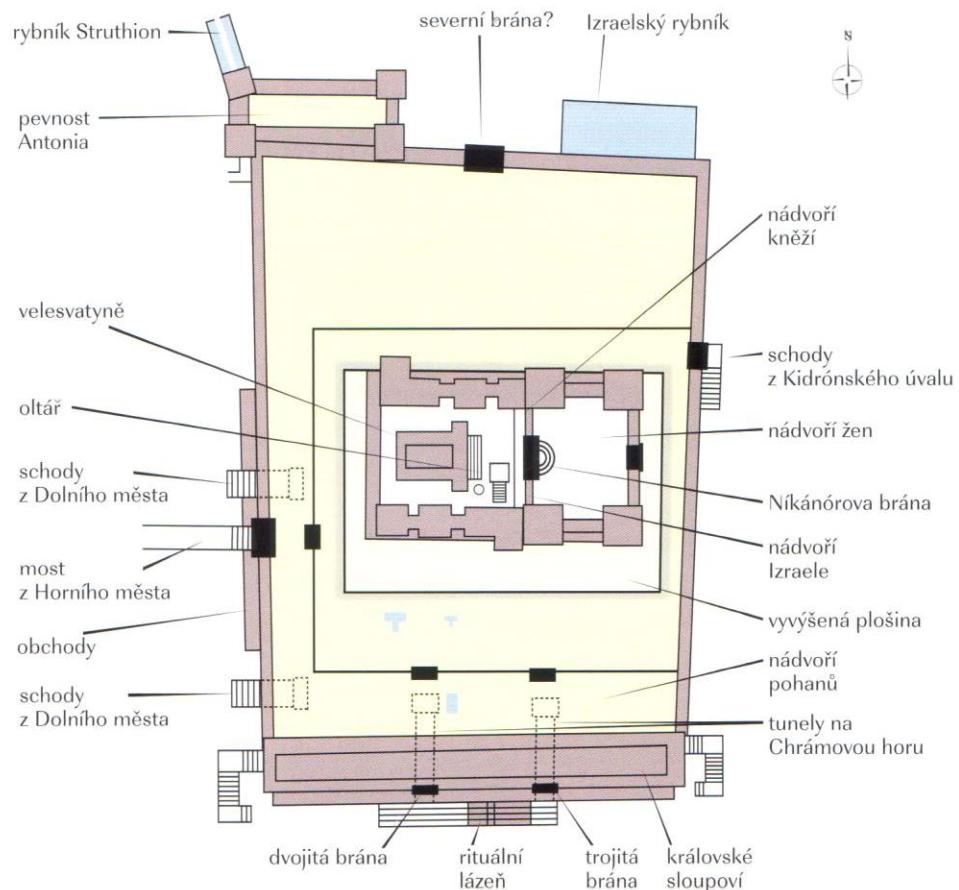

Pevnost Antonia

Podle popisu v Neh 3,1 a 12,39 se věže Chananeel a Meá nacházely v severozápadním cípu Chrámové hory a Ovčí brána a Strážní brána byly na východ od nich. Za hasmonejského vládce Jóchanana Hýrkána I. (135–104 př. Kr.) byly věže přestavěny a pevnost se nazývala Baris. Tato budova byla v 63 př. Kr. zničena Pompeiovým římským vojskem. Později ji Herodes znovu postavil a na počest Marcu Antoniovi pojmenoval Antonia.

0 100 m

Kdo smí kam vstoupit?

Na rozdíl od jiných svatyn řeckořímského světa v Jeruzalémě chyběla jedna hlavní procesní cesta, která by poutníky dovedla až k „hlavnímu vchodu“ do chrámu. Místo toho museli zdolávat úzké uličky a najít si cestu k hlavnímu vchodům na jihu nebo se ze západu dostat do chrámu přes most. Přístup do některých míst určovala po vstupu na chrámovou plošinu přísná pravidla. Nádvorí pohanů bylo přístupné všem (až na nečisté lidi jako například malomocné, menstruující ženy atd.). Vstup dovnitř do chrámu byl pohanům zakázán a do vnitřního nádvorí mohli vstupovat pouze židovští muži a kněží.

Herodova přestavba chrámu

20 PŘ. KR. AŽ 70 PO KR.

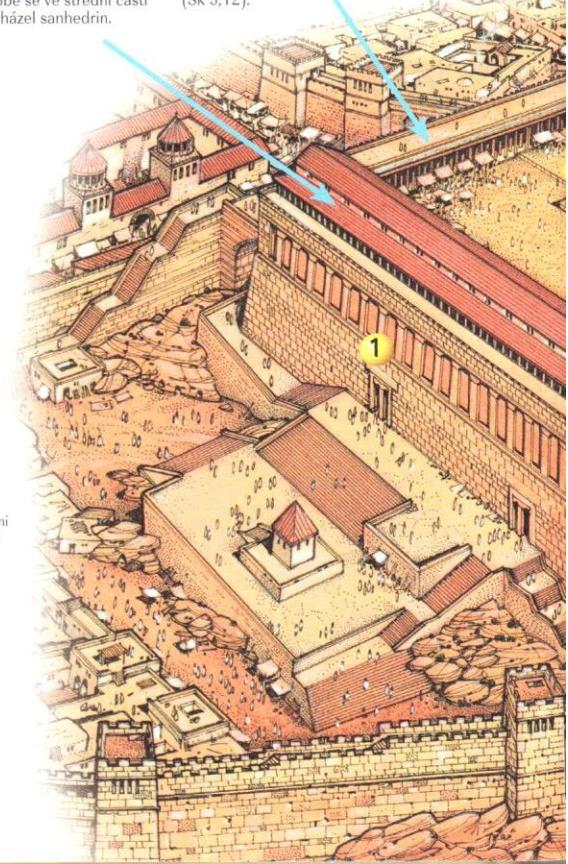
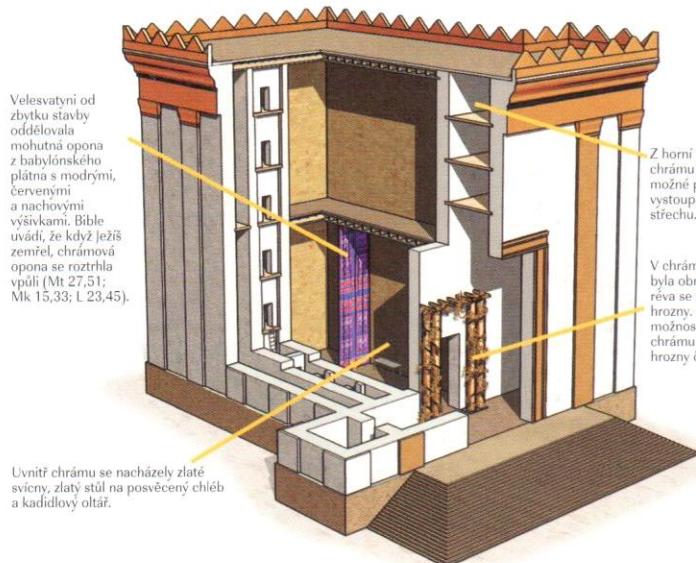
Nostalgické rčení pozdějších rabínů tvrdí, že „kdo nespatřil Jeruzalém, nespatřil nádherné město.“ A vůbec nejnádhernější stavbou byl chrám. Je však docela dobré možné, že některé činnosti spojené s chrámem by nám dnes vůbec nepříšly esteticky přitažlivé. Stejně jako ve všech ostatních svatyních řeckořímského světa se i v chrámu obětovala zvířata. Na místě, kde stál chrám, se obětovalo od nepaměti. Podle Bible stál chrám na hoře Mórija, na které Hospodin Abrahamovi přikázal obětovat svého syna Izáka. Šalomoun zasvětil chrám obětováním 22 000 kusů skotu a 120 000 kusů bravu (2Pa 7,4–6). Každý den přinášeli lidé do chrámu zvířata k oběti a o svátcích, jako například o velikonocích, byly zabity desetitisíce zvířat. Jejich krev byla zachycena a rozlitá na oltáři. Zvuky vydávané zvířaty, západ krve a škvařícího se masa z oltáře, zpěvy lévijců a nádhera budov – to všechno muselo na smysly člověka vstupujícího do chrámu velmi silně působit.

VSTUP DO CHRÁMU

Poutníci mohli k chrámu vystoupat po několika schodištích. Na chrámovou plošinu (2) vedly Chuldiny brány na jihu (1), které vedly k podzemnímu paláci, nad kterým se tyčilo královské sloupořadí. Z Horního města se dalo na chrámovou plošinu dostat přes most nad Tyropoiónským údolím. Do chrámového komplexu se tudy vstupovalo Coponiovou branou (3). Šúšanská brána vedla z chrámu na Olivovou horu. Brána Tadi (5) na severu nebyla určena pro veřejnost. Na jihovýchodě a jihozápadě byly další dvě brány, které vedly ke schodům ústícím v ulicích pod chrámem.

Královské sloupořadí bylo dlouhé kryté sloupořadí, které sestávalo ze 160 sloupů ve čtyřech řadách. Zde se prodávala obětní zvířata a provozovali zde své obchody směnárnici. V pozdější době se ve střední části scházel sanhedrin.

Soreg označoval nejzáží míslo, kam mohou vkrčít pohané. Na této nízké mramorové zdi byly nápisy, které pod trestem smrti pohany varovaly, ať nevkoří dálé. Žed pravděpodobně stála na konci původní chrámové plošiny.

Přestavba chrámu

Herodova obnova chrámu nebyla pouhým rozšířením Zerubábelova chrámu, Herodes chrám zcela přestavěl. Přistavěl druhé podlaží a stavbu tak navýšil o 100 loket. K hlavnímu vchodu přistavěl nová křídla, takže stavba měla tvar písmene T. Chrám nechal obložit

bílým mramorem a pozlatit. Přestavba započala r. 20/19 př. Kr. a zasvěcen byl r. 10 př. Kr. Práce na vnějších nádvořích pokračovala další desetiletí. Josephus Flavius uvádí, že stavba byla dokončena kolem r. 64 př. Kr. (Židovské starožitnosti 20.219). O tři roky později vypukla válka a chrám, tato nádherná stavba, byl roku 70 po Kr. zcela zničen.

Nádvoří Izraele oddělovala od nádvoří kněží nízká zed. Za tuž zed mohli vstoupit jen kněží. Na nádvoří kněží se nacházel oltář a obrovská nádoba s vodou na rituální omývání.

Na nádvoří Izraele se vstupovalo Nikánórovou branou, nádhernou branou z korintského bronzu, věnovanou mužem jménem Nikánór. Až sem mohly vstoupit ženy, dál však ne.

Po stranách chrámu byly komory, které sloužily jako obytné místnosti pro kněze konající bohoslužbu.

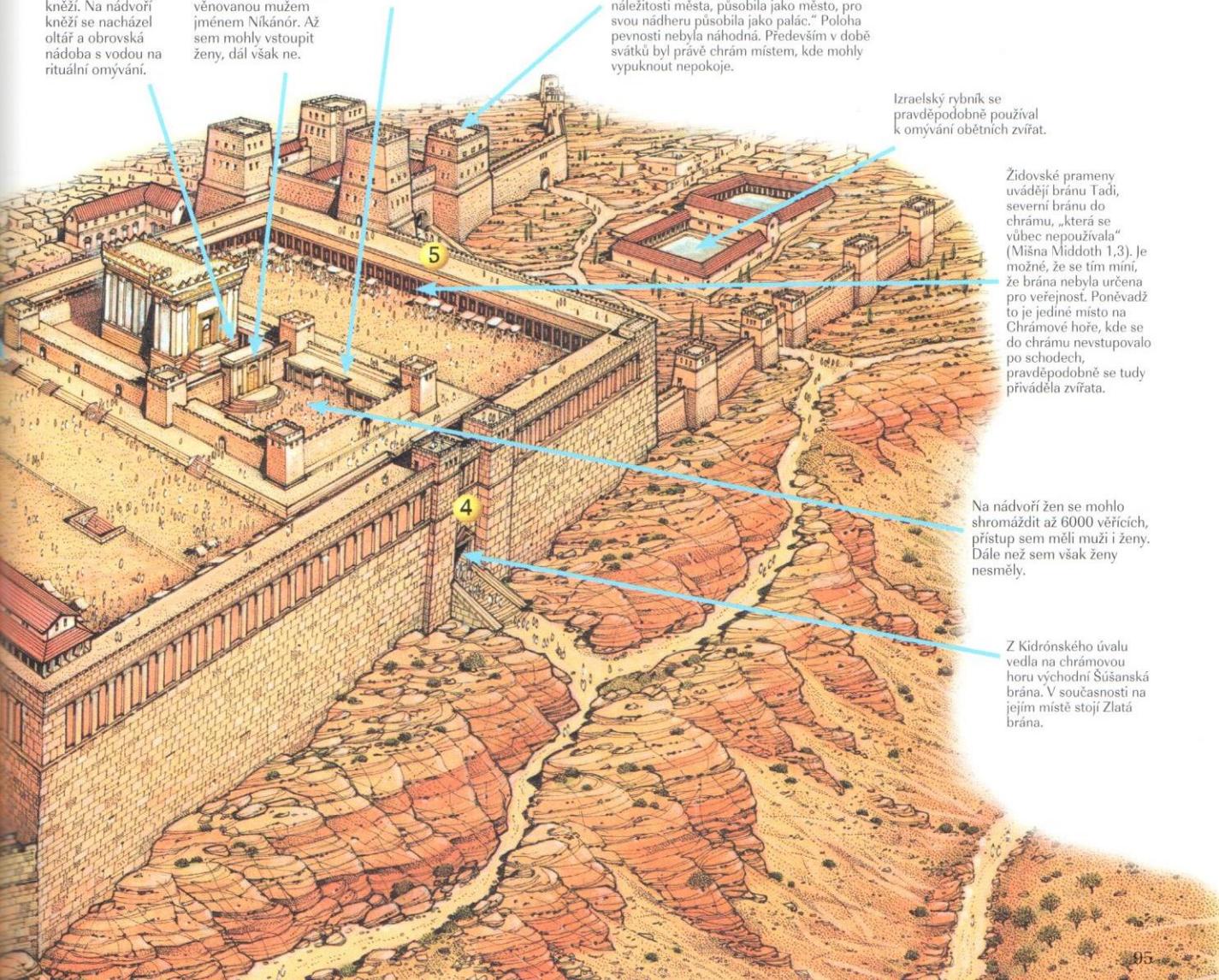
Nad chrámem se týala pevnost Antonia, kde sídlila římská vojenská posádka. Vojenská přítomnost Ríma byla symbolická, pouhých 500 až 600 mužů. Stejně jako současné vojenské základny to bylo městecké samo pro sebe, ve kterém měli římskí vojáci k dispozici vše, co potřebovali. Josephus Flavius uvádí: „poněvadž měla všechny náležitosti města, působila jako palác.“ Poloha pevnosti nebyla náhodná. Především v době svátků byl právě chrám místem, kde mohly vypuknout nepokoje.

Israelští rybník se pravděpodobně používal k omývání obětních zvířat.

Židovské prameny uvádějí bránu Tadi, severní bránu do chrámu, „která se vůbec nepoužívala“ (Mišna Middoth 1,3). Je možné, že se tím mínil, že brána nebyla určena pro veřejnost. Poněvadž to je jediné místo na Chrámové hoře, kde se do chrámu nevstupovalo po schodech, pravděpodobně se tudy přiváděla zvířata.

Na nádvoří žen se mohlo shromáždit až 6000 věřících, přístup sem měli muži i ženy. Dále než sem však ženy nesměly.

Z Kidrónského úvalu vedla na chrámovou horu východní Šúšanská brána. V současnosti na jejím místě stojí Zlatá brána.

Ježíš přichází do Jeruzaléma

VELIKONOCE 33 PO KR.

Ježíš při své poslední cestě do Jeruzaléma vstoupil do města přes Olivovou horu. K městu se přiblížil o den dříve, když přespával v domě Marie, Marty a Lazara v Betanii. Evangelia přesně uvádějí cestu, kudy do Jeruzaléma šel: z Betanie přes Betfage a Olivovou horu.

Do Jeruzaléma však v té době směřovali i jiní. Pilát, který žil v Cesareji, přijel do Jeruzaléma, aby dohlédal na dodržování pořádku během svátků a aby veleknězi předal obřadní roucha, která měli v opatrování Římané. Také Herodes Antipas byl na svátky v Jeruzalémě. Pravděpodobně přijel ze svých paláců v Pereji. Město však především překypovalo zástupy poutníků, kteří sem přijeli na velikonoce. Z obvyklých 45 000 obyvatel se populace města během velkých židovských svátků (velikonoce, letnice a svátek stánků) rozrostla na 150 000 až 200 000. Lidé byli všude, přespávali také ve stanech a přístřeších v okolních údolích. A všude vládla atmosféra nadšení, národní hrドosti a náboženského zápalu.

NEDĚLE
Triumfální vjezd
do Jeruzaléma

Mt 21,1–11
Mk 11,1–11
L 19,28–44
J 12,12–19

Spor o Ježíšovu pravomoc

Mt 21,23–27
Mk 11,27–33
L 20,1–8

Ježíš vyučuje
na Olivové hoře
Mt 23,1 – 26,5
Mk 12,1 – 13,37
L 20,9 – 21,38

Úmluva Jidáše
a veleknězí

Mt 26,14–16
Mk 14,10–11
L 22,3–6

ÚTERÝ

PONDĚLÍ
Očištění chrámu

Mt 21,10–13
Mk 11,15–18
L 19,45–48

Pomazání v Betanii

Mt 26,6–13
Mk 14,3–9
J 12,2–8

STŘEDA

Ježíš se vrací
do Betanie

Mt 21,14–17

Veleknězí a zákonici
začínají sprádat plány
Mk 11,18–19

SOUČASNÝ POHLED Z OLIVOVÉ HORY

Jižní hradba. V Ježíšově době odtud k chrámu vedlo široké schodiště.

Místa tradičně považovaná za Kaifásův dům a tzv. horní místnost.

Místo Herodova paláce.

TRIUMFÁLNÍ VJEZD DO JERUZALÉMA

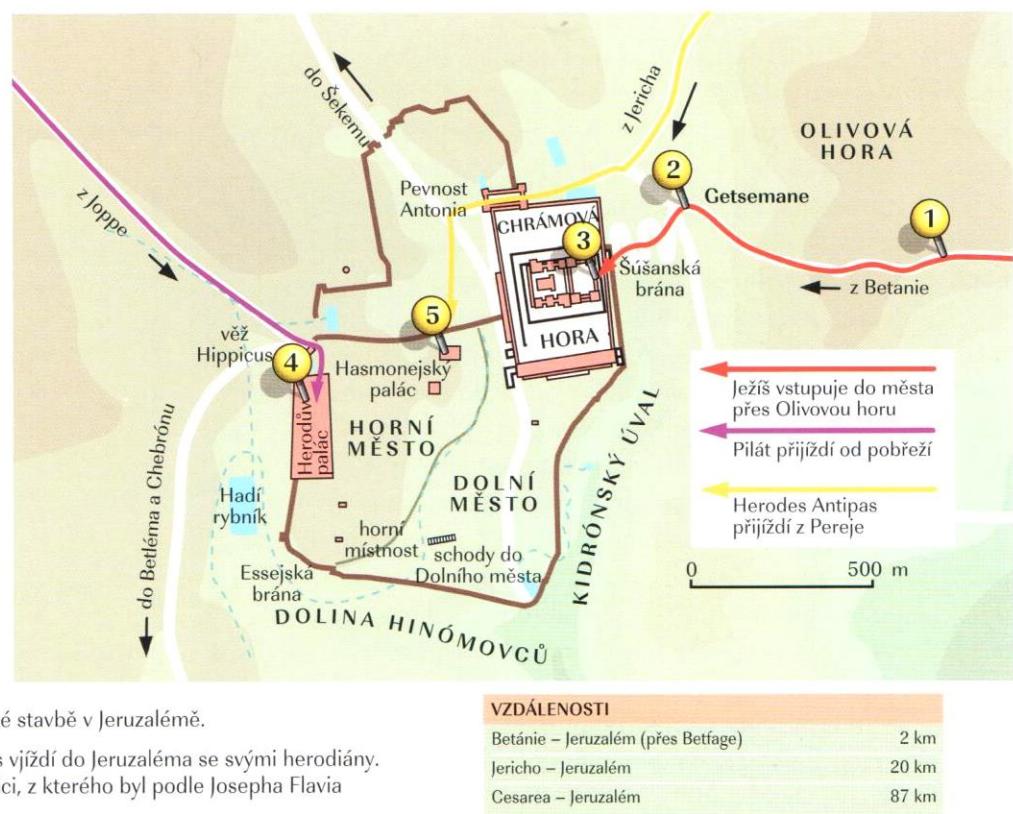
TŘI PŘÍJEZDY

Ježišův triumfální vjezd do Jeruzaléma byl pečlivě připraven. Ježíše doprovázeli jeho přívězci. Byl to zástup, který tvořila širší skupina jeho učedníků (L 10,1–2) a ženy, které jej podporovaly (L 8,1–3).

1. Ježíš u Betfage sedá na oslátko (Mk 11,1–7).
2. Když sjíždí z hory a projíždí zástupy, které se v okolí Jeruzaléma shromáždily kvůli svátkům, lidé před něj vrhají zelené ratolesti a na cestu před něj rozprostírají své pláště (Mk 11,8–10).

3. Ježíš vjíždí do Jeruzaléma a jede do chrámu (Mk 11,11).
4. Přibližně ve stejnou dobu vjíždí do města z druhé strany Pilát. Zřizuje si hlavní stan v bývalém paláci Heroda Velikého, nejskvostnější světské stavbě v Jeruzalémě.

5. Stejně tak i Herodes Antipas vjíždí do Jeruzaléma se svými herodiány. Usídlí se v hasmonejském paláci, z kterého byl podle Josepha Flavia výhled na chrám.

Skalní dóm dnes stojí přibližně v místě chrámu.

Místa tradičně považovaná za Golgotu a Ježíšův hrob.

Nyní uzavřená Zlatá brána. Tady byla východní brána do chrámového komplexu.

Zde stála pevnost Antonia.

Ježíšovo zatčení a smrt

VELIKONOCE 33 PO KR.

Poslední týden Ježíšova života detailně popisují dvě evangelia: Janovo a Markovo. (Lukáš a Matouš líčí podobný sled událostí jako Markovo evangelium, ovšem ne tak podrobně.) S pomocí těchto dvou evangelií si lze relativně přesně představit, co se každý den tohoto týdne stalo.

Během několika prvních dní přijíždí Ježíš denně z Betanie, jde do chrámu a pak se v noci vrací přes Olivovou horu zpět do Betanie. Zde také stráví středu.

Ve čtvrtku je však všechno jinak. Vezmeme-li za základ tradiční místo poslední večeře a dům velekněze, můžeme sledovat, kudy vedly Ježíšovy kroky. Posílá dva nejmenované učedníky (z oných 72) do města, aby připravili místo, kde by mohli povečeřet. Pak jde se svými dvanácti učedníky a pravděpodobně s několika dalšími stoupenci za nimi.

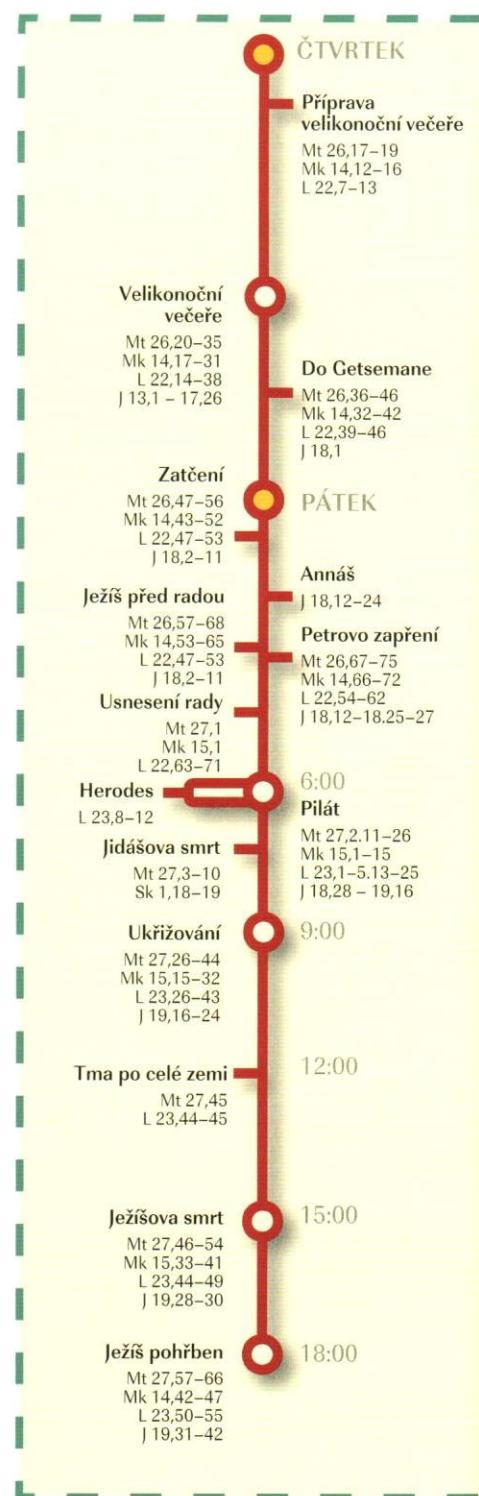
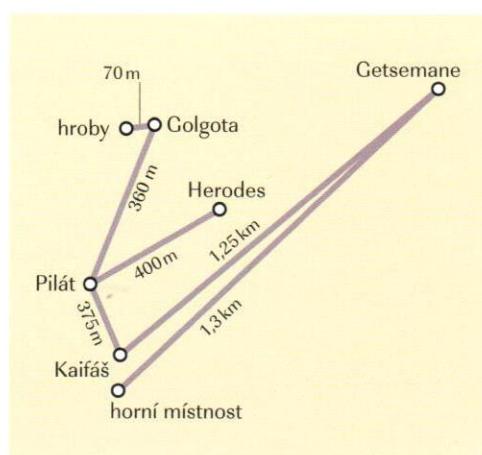
Po večeři jdou do Getsemene (pokud by večeře probíhala podobně jako tradiční večeře o velikonocích, skončila by mezi půlnocí a 2. hodinou ranní). V Getsemene je Ježíš zajat, učedníci jej doprovází přes město k místu, kde se koná výslech.

Následující ráno je Ježíš posílaný mezi domem velekněze, Pilátovým hlavním stanem a hasmonejským palácem, kde bydlí Antipas. Pak jej vojáci vyvedou ven z města, kde je ukřížován.

V TĚSNÉ BLÍZKOSTI

Ve vyprávění evangelií se sice během několika málo hodin mnoho událo, je však třeba si uvědomit, že Jeruzalém byl malým městem. Vzdálenosti mezi zmínovanými místy nebyly velké. Například z Pilátova sídla k tradičnímu místu ukřížování je to jen pár stovek metrů.

Jeruzalémská *Via dolorosa*, která vede přes město od východu na západ, pravděpodobně není historicky přesná. Opírá se o představu, že Pilát soudil Ježíše v pevnosti Antonia. Pilát však ve skutečnosti bydlel v původním paláci Heroda Velikého na druhé straně města.

Ježíš v Jeruzalémě: čtvrtok a pátek

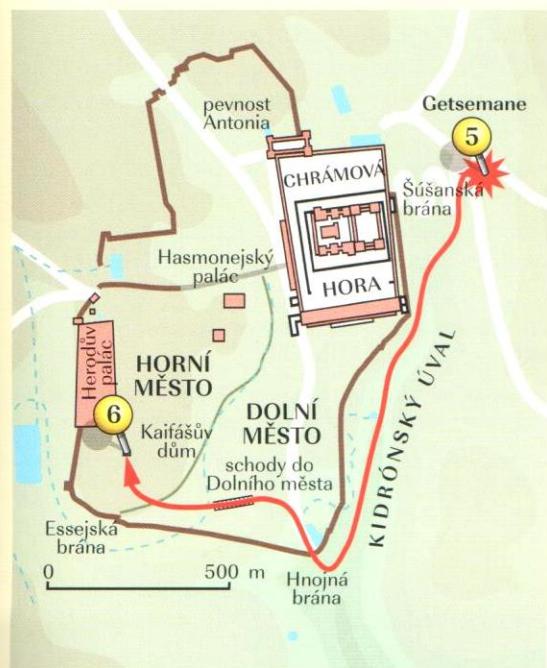
1. OD ČTVRTKA ODPOLEDNE DO PÁTEČNÍCH ČASNÝCH RANNÍCH HODIN

1. Čtvrtok odpoledne: Ježíš odchází z domu v Betanii a jde do Jeruzálema.
2. Jde s učedníky do „horní místnosti“, kde je pro ně připravena večeře.
3. Čtvrtok večer: Během večeře se vytratí Jidáš, aby upozornil velekněze a zákoníky. Pravděpodobně jde do Kaifášova domu.
4. Pátek 24 h až 2 h: Ježíš odchází do Getsemene, kde se modlí.

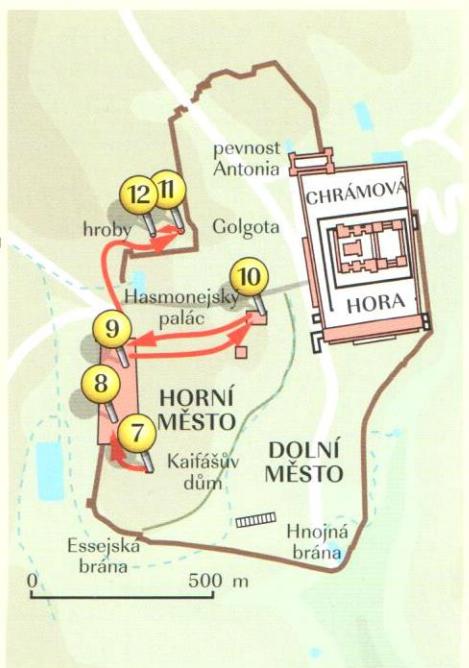
2. PÁTEK: BRZY RÁNO

5. Kolem 2. h (?) je Ježíš v Getsemene zatčen.
6. Je odveden do domu velekněze, kde je vyslýchán před Annášem a Kaifášem. Na nádvoří mezi tím Petr Ježíše zapře.

3. PÁTEK: ÚSVIT AŽ 9 H

7. Úsvit: Ježíš je „souzen“ rádou.
8. Je odveden k Pilátovi do paláce Heroda Velikého.
9. Pilát ho pošle k Herodu Antipovi.
10. Antipas jej pošle zpět k Pilátovi, který jej odsoudí.
11. 9 h: Ježíš je odveden na Golgotu a ukřižován.
12. 15 h: Ježíšovo tělo je sejmuto a pohřbeno v blízkém hrobě.

Zprávy o Ježíšově vzkříšení

33 PO KR.

Nejstarší písemnou zprávu o zmrvýchvstání nenalezneme v evangeliích, nýbrž v Pavlově listu Korintském z roku 54 př. Kr.: „ukázal se Petrovi, potom Dvanácti. Poté se ukázal více než pěti stům bratří najednou; většina z nich je posud na živu, některí však již zesnuli. Pak se ukázal Jakubovi, potom všem apoštolům. Naposledy ze všech se jako nedochudčeti ukázal i mně“ (1K 15,5–8). Evangelia uvádějí, že se Ježíš nejdříve zjevil ženám v Jeruzalémě, později u Emaus, pak v horní místnosti.

V Matoušově a Janově evangeliu se Ježíš zjeví v Galileji. V Lukášovi se zjevuje na Olivové hoře u Jeruzaléma a následně vystupuje na nebesa.

V Lukášovi je také příběh o tom, jak se Ježíš v neděli odpoledne zjevil dvěma učedníkům na cestě do Emaus.

Četnost a rozmanitost těchto příběhů poukazuje na to, že se Ježíš nezjevil jen několika málo vyvoleným. Pavlův příběh klade zvláštní důraz na to, že svědci těchto událostí ještě žijí.

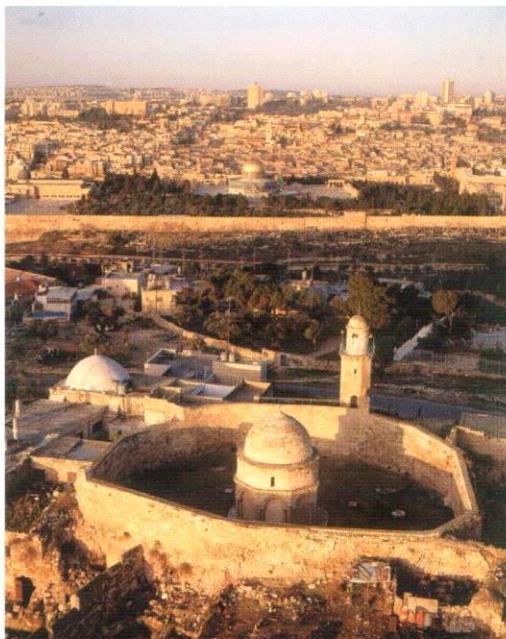
Ježíšova zjevení

1. Ježíš se u hrobu zjevuje Marii z Magdaly (Mk 16,9; J 20,11).
2. Ježíš se zjeví ženám, když pospíchají od hrobu (Mt 18,8).
3. Ježíš se zjevuje dvěma učedníkům na cestě do Emaus (L 24,13).
4. Ježíš se v Jeruzalémě (u hrobu?) zjevuje Kéfově/Petrovi (L 24,36; J 20,19).
5. Ježíš se zjevuje učedníkům v horní místnosti, Tomáš chybí (L 24,36; J 20,19).
6. Ježíš se (pravděpodobně v horní místnosti) opět zjevuje všem učedníkům včetně Tomáše (J 20,26).
7. Učedníci jdou do Galileje (Mt 28,16). Ježíš se jim zjeví, když učedníci loví ryby (J 21,1).
8. Ježíš se učedníkům zjevuje na hoře (tradičně se má za to, že se jedná o horu Tábor) a povídá je, aby evangelium šířili po světě (Mt 28,16–20).
9. Ježíš se zjevuje více než 500 učedníků neznámo kde, pravděpodobně v Jeruzalémě (1K 15,6).
10. Ježíš se zjevuje svému bratu Jakubovi. Zřejmě k tomu došlo v Jeruzalémě, poněvadž zde se Jakub ujal vedení církve (1K 15,7).
11. Ježíš se zjevuje učedníkům na Olivové hoře a následně je vzat do nebe (L 24,50; Sk 1,12).

Kde byla ves jménem Emaus?

To, kde se nacházela vesnice Emaus, je předmětem debat. V křesťanské tradici se místo spojovalo s vesnicí Nikopolis-Imwas, ta je však příliš daleko. Lukáš udává, že se vesnice nacházela šedesát stadií (12 km) od Jeruzaléma (L 24,13). Nikopolis-Imwas je však od Jeruzaléma 35 km, tedy třikrát tak daleko. To by na jednodenní cestu bylo velká vzdálenost. Cesta tam by spíše trvala dva dny. Určitě by to však bylo příliš daleko na to, aby tam učedníci došli, pojedli s Ježíšem a vrátili se do Jeruzaléma. Také Josephus Flavius píše o tomto místě. Zmiňuje se však také o jiné lokalitě téhož jména, která podle něj byla 30 stadií (5,5 km) od Jeruzaléma (Válka židovská 7,127), tedy přesně polovinu vzdálenosti udávané Lukášem. Jinými slovy Lukáš udává délku cesty tam i zpět.

Obecně se má za to, že Josephus Flavius měl na mysli místo zvané Qaloniye či Colonia, které se nachází na místě starověké Mósy (Joz 18,26) a které je 6,5 km či 35 stadií západně od Jeruzaléma. Ačkoliv je vzdálenost poněkud delší, než udává Lukáš, toto místo jeho popisu zhruba odpovídá.

Pohled na východní Jeruzalém přes Kidrónský úval z Olivové hory, tradičního místa Ježíšova nanávštoupení.

Letecký snímek Kafarnaum na břehu Galilejského jezera.